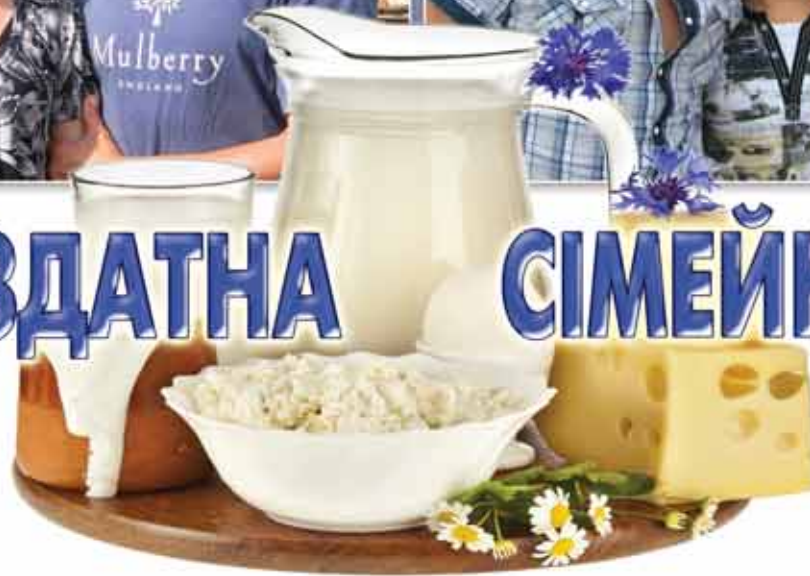

НА ЩО ЗДАТНА СІМЕЙНА ФЕРМА

Ще п'ять років тому на Дніпропетровщині не було жодної сімейної ферми.

А нещодавно в області провели міжнародну конференцію, на якій дніпропетровці ділилися власним досвідом, як підвищити доходи населення шляхом розвитку малих сімейних ферм, об'єднаних в кооперативи, і уважно прислухалися до порад гостей.

У конференції взяли участь представники з інших областей України, де також займаються цією справою, та зарубіжні фахівці з Канади, Франції, Парагваю, Грузії, Аджарії.

Говорили про вигоди, що їх мають дрібні власники особистих селянських господарств, які «трансформувалися» у сімейні ферми, про переваги сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, про створення умов для підприємництва у сільській місцевості, а також про те, що саме такий бізнес найбільш благодатний і для землі, і для людей, які на ній трудяться.

Ми мали змогу побувати на двох сімейних фермах у Покровському районі, побачити все на власні очі і поспілкуватися з господарями.

У селі Братському подружжя Орловських показало господарство і поділилося власною історією.

У 2011 році Віктор і Валентина мали трьох корів, і, вступаючи у сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (СОК) «Добробут Андріївки» (про нього трохи пізніше), отримали, за умовами проекту, нетель голштинської породи.

— Кудись цю теличку треба було помістити, і ми почали реконструювати сарай, — розповідає Віктор. — Від організаторів проекту отримали кредит на модернізацію, безкоштовно — доїльний апарат, автопоїлки (до цього відрами напували), вентиляцію, яка працює в автоматичному режимі, освітлення, — раніше треба було йти й вимикати світло, бо, як хочеш молока, треба щоб до одинадцятої ночі воно горіло, а тепер саме вмикається і вимикається... Побудували гноєсховище з септиком — це теж за рахунок проекту. На сьогодні маємо сім корів. За цей час надої на корову подвоїлись (до 4,5-5 тонн на рік), а оскільки молоковоз вчасно забирає молоко (після доїння більш як на 15-20 хвилин воно не затримується), то поліпшується його якість, а це додаткові кошти.

— Де корми берете?

— З допомогою об'єднання кооперативів заготовляємо свій силос і

лугове сіно, кооператив придбав прес для його тюкування. А на цій землі, що в мене є, я прогую 13 голів худоби.

Валентина, медсестра місцевого ФАПУ, недавно пішла на пенсію за вислугою років, а Віктор свого часу на КаМАЗі всю Україну вздовж і впоперек проїхав («І зараз працюю, — каже він, — сторожем у школі»). А ферма, виходить, — так собі, хобі). Діти в Орловських уже дорослі — працюють і вчаться. Теж уміють корів доїти — і автоматом, і руками, якщо треба. «Вони з дитинства привчені допомагати батькам, — каже Віктор. — Бо якщо дитина не працює, то вона не розуміє батьківський труд».

Орловські мають до 15 га землі, а починали з одного паю, тобто з п'яти гектарів. Згодом Валентині батьки свої паї віддали. Є випас, так що зараз корови у «літньому таборі».

Коли починали справу, то домовилися з дружиною зупинитися на

сімох коровах, зізнається Віктор, а тепер хочуть збільшити до десяти. Тому цього літа планують «другу чергу» реконструкції свого сарайчика. «От буде у Куриленків, подивитися — там уже все зроблено, як треба», — порадив нам.

Антоніна і Вадим Куриленки, тваринництвом займаються уже більше десяти років, а ферму взяли будувати чотири роки тому. Антоніна — домогосподарка, Вадим — в минулому далекобійник.

— Ми не відразу прийняли це рішення, — зізнається Антоніна. — Справа для нас нова, таких ферм ще ніде поблизу не було, щоб хоч подивитися. Звабило те, що доїння обіцяли механізоване. Нам дали 18 тисяч доларів кредиту під 3% на будівництво споруди. Половину ми ще своїх вклали. Ферма розрахована

на десять корів, маємо три породи — голштинську, джерсейську й українську. Раніше зі своїх чотирьох корів отримували доходу 300 доларів на місяць, зараз маємо 800. Надій на голову за лактацію збільшився з 4 тисяч до 6.800 кг, жирність молока в середньому 3,6. Сіно і силос закладаємо на весь рік. Цього року стали годувати корів тільки сухими кормами, бо на «зеленці» вони втрачають молоко.

Сім'я має двадцять гектарів землі. Це паї Антоніни і двох старших синів. Землю Куриленки віддають в оренду батькам Валентини, які мають своє фермерське господарство «Надія» і обробляють 600 гектарів орендованої землі, сіють озими, ячмінь і сіно заготовляють на продаж. А крім того, вирощують бройлерів, і навіть страусів завели. Валентині з її паїв у батьковому господарстві, де працює більше десяти найманих робітників, заготовляють корми і помагають технікою за «бартер» — сімейна молочна ферма постачає на поля перегній. «Батькове господарство — он воно», — Валентина махнула рукою в поле за фермою.

— А якби ви мали ті 20 гектарів у своєму господарстві, вам під силу було б їх обробити?

— Для двох не під силу. Але якщо до нас приєднається син і буде техніка, тоді під силу. Треба хоча би

трактора мати, а устаткуванням можна мінятися з іншими фермерами.

Двоє дорослих синів Куриленків живуть окремо, а дванадцятирічний Максим упевнено дає чи не перше своє інтерв'ю: доїти ще не пробував, а от вичистити, привезти тачкою сіно, силос роздати коровам — це він уміє.

— Для утримання вашої ферми достатньо 20 гектарів землі? — запитуємо Антоніну.

— Так. Ми хотіли будувати ферму на 25 голів. А моя мама, жінка з досвідом, порахувала, що ми не зможемо перші два роки прогодувати 25 корів. І вирішили: хай десять, але в нормальних умовах. А тепер думаю, що треба було ризикувати. Сіно всюди продається, із позичок лишився тільки кредит, його нам ще три роки віддавати. Двадцять корів на двох — це нормально. А ми ще маємо можливість найняти людей, які нас підмінюють.

Сьогодні на прикладі сімейної міні-ферми Куриленків інших вчать, як треба вирішувати всі технологічні питання: створення кормової бази, годування, утримання стійломісця і родильного відділення, правильного освітлення, раціонального водопоїння, застосування доїльних апаратів, дотримання гігієни виробництва молока — його збереження, охолодження, дотримання правил відправки на завод. На фермі облаштовано молочний блок з танкером охолодження молока та міні-лабораторією для визначення якісних показників.

Ольга КРИМОВА

Куриленки, і Орловські, а разом з ними ще півтори сотні виробників молока на території Андріївської сільради і навіть із сусіднього Гуляйпільського району Запорізької області є членами сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу «Добробут Андріївки». А у 2010, на час створення, у ньому налічувалося лише дев'ять активістів. Люди з недовірою ставилися до нового формування — боялися, що це щось на кшталт колгоспу.

До речі, такі думки навідуються не тільки до покровчан. Виступаючи на конференції, заступник директора Департаменту агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації Римма Олексенко також зауважила: люди бояться, що коли вони вступають у кооператив, то у них заберуть землю...

На території Андріївської сільської ради дев'ять населених пунктів, протяжність від села до села 38 км, населення 1561 особа. Тут мають 7 тисяч гектарів ріллі (при загальній площі 9 тисяч гектарів). Базове господарство — товариство «Земля» — підтримує сільгоспвиробників, бо населення в основному займається особистим селянським господарством.

Від оренди землі, за словами сільського голови Ольги Кримова, власник паю отримує дві тонни зерна, 200 кг насіння сояшнику, 50 кг цукру і 50 тюків соломи, а ще йому гарантована безкоштовна оранка і культивування городів. Усе це дає можливість людям утримувати найбільшу в районі кількість поголів'я вели-

кої рогатої худоби — 487 корів (п'ять черед). Люди самі їх випасають, заготовляють сіно, корми.

Тому створення обслуговуючого кооперативу для Андріївки було і до часу, і до місця. Адже він пропонував такі послуги, як збір молока, штучне запліднення тварин, ветеринарну допомогу, заготівлю кормів (силосу і сіна), спільне використання пасовищ і обробіток земельних ділянок. Молочна продукція щодня перевіряється на п'ять якісних показників. У кожній господині відбирається з ємкості проба на антибіотик, на білок, на жир, на воду, на бактерії. Бувало й таке, що партію молока повертали назад, бо хтось несумлінно поставився до своїх обов'язків. Тепер такого нема — привчили здавати якісну продукцію.

— Наше молоко забирає «Данон» і використовує його на дитяче харчування, отже, воно, високоякісне. Збираємо за день 4 тонни, а то й більше, а коли розпочинали, то й двохсот літрів не набиралося, — розповідає Ольга Кримова. — Маємо три молокозаводи: один подарувала обласна рада, другий надав «Данон», третій навесні купили за свої кошти.

Крім того, виграли проект на придбання нетелів, обов'язковою умовою якого є передача дару. Тридцять нетелів придбали за кошти інвесторів і передали бідним сільським родинам — це в основному молоді сім'ї, які потребують допомоги. Тобто та сім'я, яка отримала нетеля, має виростити його до злучного віку, запліднити (в кооперативі діє пункт штучного запліднення) і передати нетеля безкоштовно наступній родині — члену кооперативу. Далі все повторюється. Люди не вірили, що це можливо, тому спочатку завезли тільки п'ять нетелів, на які знайшлися сміливці. Тепер за теличками у черзі стоять.

— Вигода від діяльності кооперативу і для громади, і для мене як сільського голови велика, — резюмує Ольга Кримова. — Люди згуртовуються, вболівають один за одного, виграють соціальні проекти, у нас з'явився тренажерний зал, проводяться сімейні свята.

— Наступного року будемо збирати в день до 15 тонн молока, — ділиться планами Антоніна Куриленко,

яку громада обрала головою СОК «Добробут Андріївки». — Це реально. Ще два місяці тому ми обслуговували вісім сіл, а сьогодні вже п'ятнадцять! Поставимо в селах міні-танкери для охолодження. Тоді можна буде й про свою переробку подумати, канадські спонсори обіцяли міні-завод. Зараз базова закупівельна ціна за літр молока — 2,50 грн, з доплатами і бонусами виходить 2,70-2,80. Взимку базова ціна була на рівні трьох гривень. Конкуренти (їздять по селах шість молокозаводів) брали по 3,40. Але люди не пішли від нас. Бо ті посередники можуть сьогодні виплатити, а завтра не виплатити. Таке вже було. І люди це знають, тому тримаються надійного місця. Ми створили фонд допомоги членам кооперативу у критичних ситуаціях (наприклад, захворіла корова) й інші фонди, але їх ще треба наповнювати коштами.

На запитання, чому ще не всі, хто здає молоко, принаймні в Андріївці, є членами кооперативу, нам відповіли:

— Тому що у нас на першому плані якість, а ще не всі люди дозріли до цього.

Слід відзначити, що реальними ці проектами (як і міжнародна конференція з питань розвитку малих сімейних ферм) стали завдяки успішній співпраці компанії Данон (Франція), Міжнародного благодійного фонду HEIFER/Добробут громад (США), DFATD/СОКОДЕВІ (Канада) та дніпропетровської обласної влади за підтримки Дніпропетровської сільськогосподарської консультативної служби та Дніпропетровського обласного об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (ДОО СОК) «Господар». На сьогодні «Господар» об'єднує вісім СОК, які в свою чергу налічують понад 650 членів. У селі Олександрівка на Покровщині об'єднання має кооперативну навчальну ферму на 60 корів та тренінговий центр, де вчать господарювати за сучасними стандартами, тобто бути професійними і відповідальними.

Не випадково учасникам конференції нагадали слова видатного українця Олександра Довженка: «Ті держави здатні стати великими, у яких великі малі люди».

НАЙВАЖЧЕ ПОБОРОТИ СИНДРОМ КОЛГОСПІВ

Коментар Віктора ТЕРЕСА, президента Міжнародного благодійного фонду «Добробут громад»:

— Кооперація дозволяє не тільки підвищити економічний фундамент господарювання. Важливо також, що, базуючись на сімейних фермерських традиціях, можна зберегти село, культурну спадщину, закріпити молодь на селі. Бо основною відмінністю дрібних виробників від крупних агрохолдингів є те, що саме на рівні сімейної ферми можна досягти сталого розвитку, більш дбайливого ставлення до навколишнього середовища, до експлуатації ґрунтів. Відомо, що зараз триває швидка деградація наших чорноземів, бо великі агрофірми, взявши землю в оренду, нещадно її експлуатують. Такого не трапилося б, якби землею займалися сімейні ферми, дрібні виробники, які дбають про свої родини і про своїх нащадків.

Україна мусить іти шляхом європейським. А європейський і канадський приклади показують, що саме фермерська форма господарювання, яка базується на сімейних традиціях, дозволяє досягти найвищої продуктивності, гнучкості і сталого розвитку шляхом збереження довкілля.

Найважче в людях побороти синдром колгоспів. Коли ми починали перші проекти, а це було у 2003 році, то відчули, що в пам'яті людей сидить страх: ось їм щось дадуть, а потім знову заберуть. Той невдалий розвиток колгоспної системи, коли рядові колгоспники не відчували себе господарями, коли все вирішували за них інші, тепер асоціювався у них із словом «кооператив». Завдяки програмі, яку реалізує «Добробут громад», завдяки інформаційній кампанії, співпраці з місцевими органами влади і бізнесом, зокрема, з компанією «Данон», вдається показувати гарні приклади кооперації сімейних ферм, які тепер дозволяють

швидше, ніж це було на початку, налагоджувати справу.

Якщо говорити про основні проблеми, з якими ми стикаємося під час реалізації проектів, то це відсутність на селі підготовлених лідерів, які могли б очолити кооперативи, бухгалтерів, які би вміло вели досить складну господарську діяльність в умовах нашого непростого законодавчого поля. Такою структурою як кооператив нелегко управляти. Ми проводимо багато навчань, і ресурсів лише фонду «Добробут громад» для цього недостатньо. От сьогодні академік Національної академії аграрних наук Микола Малік повідомив про те, що вже розроблені методичні рекомендації для розвитку малих і сімейних ферм, а також підручники з розвитку кооперативів. Тепер ці знання треба донести до людей.

Є й інші, наприклад, земельні проблеми. Відомо, що люди мусили бути віддати агрохолдингам свої паї, бо руками землю не переореш. Крім того, після розпаювання землі не було організовано ні належної інформаційної, ні освітньої кампанії. Отож, повідавали агрофірмам за копійки свої наділи, а оскільки в умови договору не заглиблювалися, то тепер повернути їх непросто.

Зараз у Покровському районі близько 5 тисяч гектарів перебуває в оренді. І, слава Богу, що активно працювало об'єднання кооперативів, люди повірили, що можуть ефективно самі обробляти свої землі. Власники 500 гектарів, які зараз в оренді, вирішили не продовжувати контракти. Завдяки тракторам і комбайнам, які були надані об'єднанню кооперативів, вони зможуть вирощувати корми для своїх сімейних ферм і для членів кооперативу.

Родина, яка має землю, так хазяйнуватиме, щоб ця земля дісталася

Віктор ТЕРЕС

родючою і дітям, і онукам, і правнукам. Тільки на базі сімейного господарства можна створити таку економічну модель, яка б забезпечила сталість розвитку і раціональне використання природних ресурсів. Бо якщо господарі живуть на цій землі, п'ють цю воду, самі їдять вирощене на своєму полі, то вони будуть надзвичайно акуратно застосовувати пестициди й інші хімікати. А наші проекти передбачають тільки сучасні, екологічно чисті технології.

Я наведу приклад полуничного проекту, який ми реалізували під Почаєвом, у селі Лисятин. Там стояли десятки гектарів забур'яненої землі, бо у людей не було чим її обробляти. Завдяки проекту, який виконується спільно з місцевою владою, торік вдалося взяти з перших десяти гектарів майже 130 тонн екологічно чистої полуниці. Вирощували її із застосуванням чорної плівки і крапельного зрошення, що дає змогу мінімізувати витрати матеріалів і води. Пестициди за такої технології не дуже-то й потрібні, бо чорна плівка не дозволяє бур'янам рости.

Передові технології з цього навчального кооперативного поля зараз поширюються серед членів кооперативів на їхніх ділянках. Люди готові навчатися, готові дбати про свою землю, про свої родини, працювати разом з дітьми.

**Тетяна КОЛЯДИНСЬКА,
Володимир ЗВІРКО**

Дніпропетровська область